

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2015:02
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

En kokgrop i Grebo

RAÅ 54, 131:2, 150:1, 168:1, fastigheten Lundby 1:1, Norrby 1:18,
Åtvidabergs kommun, Grebo socken, Östergötlands län

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2015:02
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

En kokgrop i Grebo

RAÄ 54, 131:2, 150:1, 168:1, fastigheten Lundby 1:1, Norrby 1:18,
Åtvidabergs kommun, Grebo socken, Östergötlands län

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2015 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2015:02

Författare Johnny Rönngren

Grafisk form Nina Balknäs @ Högtorps Diverse

Omslagsfoto Schaktet med kokgrop A202, daterad till 20 f. Kr. – 125 e. Kr.
Foto från söder av Johnny Rönngren.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_140001.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	8
Resultat	8
Fastigheten Norrby 1:18	8
Fastigheten Lundby 1:1.....	10
Tolkning och potential.....	12
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	12
Referenser	13
Administrativa uppgifter	14
Bilagor.....	15
Bilaga 1. Schakttabell	
Bilaga 2. Anläggningstabell	
Bilaga 3. ¹⁴ C- analys	

En kokgröp i Grebo

Figur 1. Karta över trakten kring Grebo med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en röd cirkel.

Sammanfattning

Arkeologgruppen i Örebro AB fick i uppdrag av Länsstyrelsen i Östergötlands län att utföra en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheterna Lundby 1:1 och Norrby 1:18. Vattenledningar skulle grävas ned i åkermark inom fastigheterna vilket även innebar att man behövde gräva i nära anslutning till Grebo 54:1, 131:2, 150:1 och 168:1 som utgörs av en stensträng, en medeltida bytomt, en ödekyrkogård och borttagna stensättningar.

Vid den arkeologiska förundersökningen påträffades bland annat två kokgropar varav en daterad till 20 f.Kr – 125-e.Kr, en härd och anläggningar i form av en stenrad och en ränna fylld med grus vilket sammantaget tyder på förhistorisk bebyggelse. Lämningarna påträffades i åkermark utanför den historiska bebyggelsen och ingår troligen i ett stråk av boplatzlämningar från förhistorisk tid som påträffats i Grebo.

Inledning

I samband med att Åtvidabergs kommun grävde ned en vattenledning inom fastigheterna Lundby 1:1 och Norrby 1:18, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, genomförde Arkeologgruppen i Örebro AB en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Bakgrunden till förundersökningen var att schaktarbetet skulle utföras invid fornlämningarna Grebo 54:1, 131:2, 150:1 och 168:1. Dessa bestod av stensträngar, borttagna stensättningar, medeltida bytomt och en ödekyrkogård.

Arbetet utfördes mellan den 2 och 9 september år 2014 av Johnny Rönngren. Schaktet som grävdes var 880 löpmeter långt och upptog 790 kvadratmeter.

Bakgrund och kulturmiljö

Vid den södra viken av sjön Ärlången ligger samhället Grebo, cirka två mil söder om Linköping. Närmast sjön ligger åkrar och hagar medan villasamhället är placerat högre upp i terrängen mellan mindre höjder som reser sig upp. I socknen domineras fornlämningsbilden fram för allt av järnåldern med stensträngar, stensättningar på höjderna och gravfält inne i villaområdet. Vid sjön finns även en fornborg (Grebo 38:1) som ursprungligen utgjort en imponerande syn med sin mur på en höjd med mycket branta sluttningar. Åkrarna saknar registrerade fornlämningar och lösfynd.

Genom beteshagarna och åkrarna inom Lunds och Norrbys ägor skulle en vattenledning läggas ned. I samband med markarbetet kom fornlämningarna Grebo 54:1, 131:2 och 168:1 att beröras.

Grebo 131:2 består av två åtskilda stensträngar som är 60 respektive 30 meter långa. Vattenledningen planerades att dras mellan dessa stensträngar. Invid stensträngarna finns även en stensättning

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan som visar forminnesbilden vid Grebo samt det aktuella undersökningsområdet markerat med en röd linje. Skala 1:8 000.

(Grebo 131:1) som befinner sig på en höjd söder om stensträngarna. I områdets centrum skulle ledningen dras genom en medeltida bytomt (Grebo 150:1) med äldre synliga huslämningar kvar på tomt. Det äldsta omnämmandet av gården härrör från år 1383 (OAU).

År 2007 utförde Arkeologikonsult en arkeologisk utredning steg 1–2 i ett 8 000 kvadratmeter stort område öster om gårdsläget (se Norr 2008). Inga fornlämningar påträffades vid utredningen.

I den södra delen av området skulle schaktet dras genom åkermark väster om Grebos befintliga kyrka. Enligt Fornsök finns uppgifter om en flatmarksgrav (Grebo 168:1) som tagits bort på kyrkogårdens mark. Denna grav, tillsammans med graven Grebo 167:1 som är belägen cirka 400 meter åt sydväst, är båda kända som rika brandgravar vilka innehöll sköldbucklor, tveggade svärd, pilspetsar och spjut. Gravarna undersöktes av Oscar Montelius och Greve Thure Bielke under 1860- och 1870-talet (Oxenstierna 1958:118).

Vidare utgör även kyrkogården platsen för ett lösfynd av en stenyxa (Grebo 172:1), vars exakta fyndplats är osäker. Med tanke på att både gravarna från järnåldern och lösfyndet av en stenyxa hade en osäker position fanns farhågor om att schaktet kunde komma att dras genom möjliga boplatslämningar eller gravar, då de tidigare nämnda gravarna kan ha ingått i ett sammanhängande gravfält.

Schaktet kom att avslutas cirka 25 meter norr om en ödekyrkogård (Grebo 54:1) med anor från 1200-talet. Enligt Fornsök är ödekyrkogårdens utbredning känd och väl avgränsad. Emellertid är det möjligt att man begravt individer norr om kyrkogårdens vigda jord, om dessa utfört grova tabubelagda brott. Kyrkogården undersöktes år 1953–54 och år 2011. Då frilades grunden till kyrkan och gravar påträffades i kyrkogården.

Ett flertal arkeologiska utredningar och undersökningar har de senaste åren utförts i de södra delarna av Grebo socken, i nära anslutning till det aktuella undersökningsområdet. Dessa har resulterat i spår efter hantverksaktiviteter i form av ugnsväggar, härदार, skärvsten och en kolningsgrop från 1200-talet som påträffades i och omkring Prästgårdens mark (se Rolöf 2004). I en senare undersökning på samma plats hittades boplatslämningar i form av stenskodda stolphål och härदार (Rolöf 2007). I åkrarna söder om Prästgården finns fornlämningarna Grebo 181:1, 183:1 med sönderplöjda gravar där fynd av brända ben och importglas från romersk järnålder har påträffats (se Fornsök).

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att i första hand tillse att fornlämning berördes i så liten omfattning som möjligt. De fornlämningar som eventuellt framkom vid schaktning skulle dokumenteras avseende karaktär, omfattning och möjlig datering.

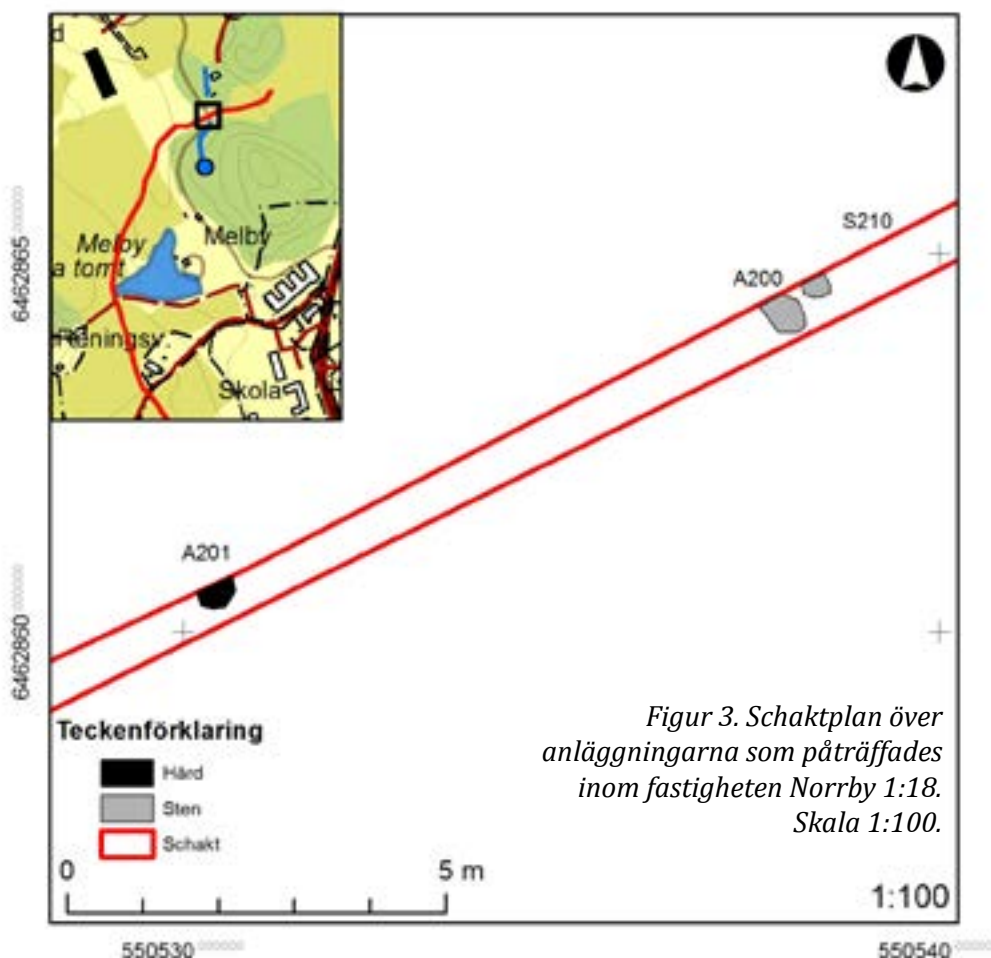
Metod och genomförande

Fältarbetet startade den 2 september år 2014 då markarbetet närmade sig stensträngen Grebo 131:2. Med maskin grävdes först det övre markskiktet (0,4–0,5 meter djupt) bort med en 0,9 meter bred skopa, ned till steril nivå. Detta pågick cirka 200 meter åt gången, därefter återvände grävmaskinen till startpunkten och bytte till en 0,5 meter bred skopa. Med den mindre skopan grävde maskinen ned till 1,3 meters djup vilket erfordrades för vattenledningen. Anläggningar och schaktet mättes in med GPS-RTK och beskrevs skriftligt, fotograferades samt dokumenterades i plan och profil.

Resultat

Fastigheten Norrby 1:18

Arbetet startade cirka 80 meter öster om stensträng Grebo 131:2. Marken utgjordes av stenig hagmark som sluttade mot väster. Stensträngarna som löper i nord-sydlig riktning ligger på två höjder som skiljs åt av en dalsänka där en beteshage finns.

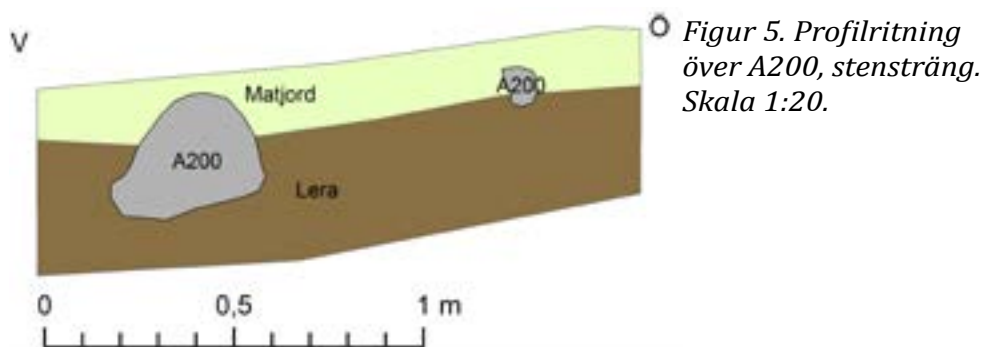
Omkring 40 meter skilj de två stensträngarna åt. I linje mellan stensträngarna påträffades två stenar (A200) som låg intill varandra. Stenarna var 0,4–1,1 meter stora och låg strax under matjorden vid 0,15 meters djup. Stenarna utgjorde troligen rester efter en ursprunglig stensträng som hört samman med stensträngarna i Grebo 131:2. Väster om A200 sluttade marken mot väster, och slänten var överströdd med stenar som möjligen utgjorde utslängda stenar från den isärplockade stensträngen. Den har troligen rivits i senare tid då man har velat knyta ihop de befintliga hagmarkerna.

Ytterligare åtta meter väster om A200 påträffades vid 0,2 meters djup en kokgrop (A201) som var 0,4 meter bred och 0,4 meter djup och innehöll sot, kol och skärviga stenar.

Figur 4. Den norra delen av stensträngen (Grebo 132:1). Foto från söder av Johnny Rönngren.

En kokgrop i Grebo

Resten av sträckan fram till Lundby innehöll inga anläggningar eller fynd. Vid Lundby anlades ledningen runt den medeltida gården (Grebo 150:1) istället för att som planerat var grävas ned tvärs igenom den. Jorden kring gårdsläget var av mörkare karaktär och den innehöll kol och tegelkross.

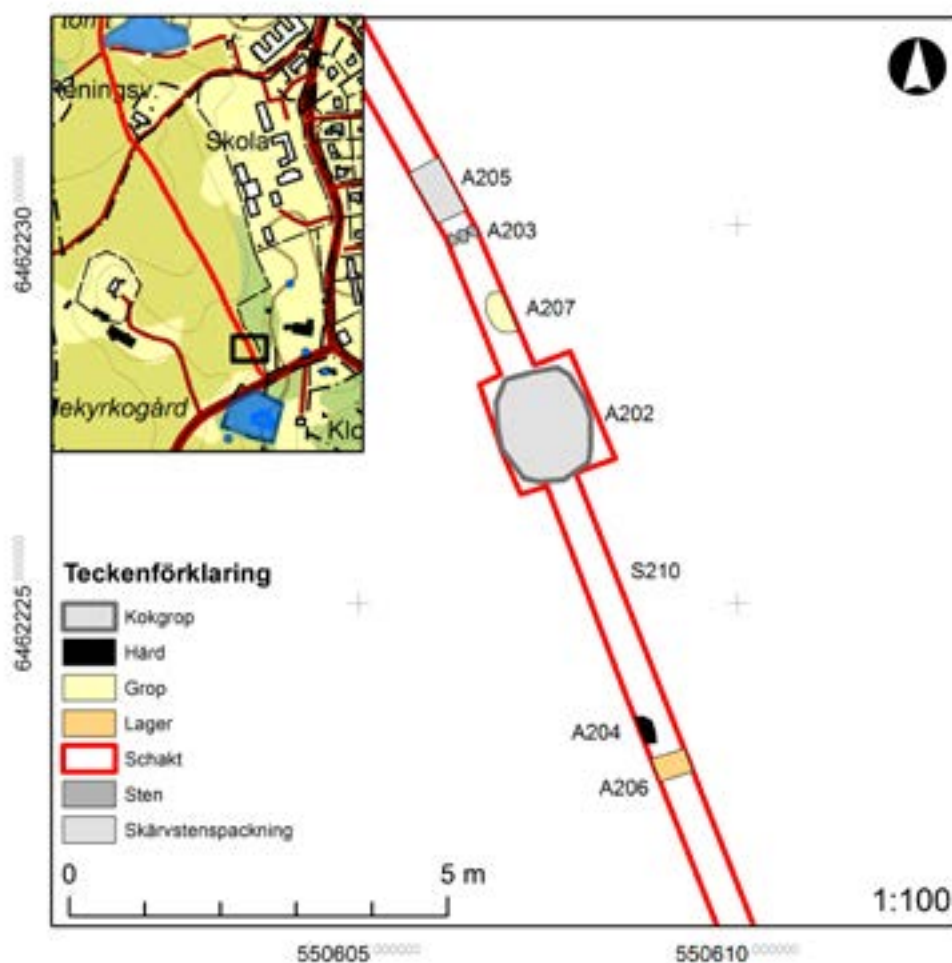

Figur 6. Det instängslade området utgör den västra begränsningen för den medeltida bytomten/gårdsläget (Grebo 150:1). Resterna efter husgrunderna är synliga ovan mark och utgörs av flera husgrunder. Det ansågs olämpligt att dra schakt härigenom varför ledningen grävdes runt fornlämningen.

Fastigheten Lundby 1:1

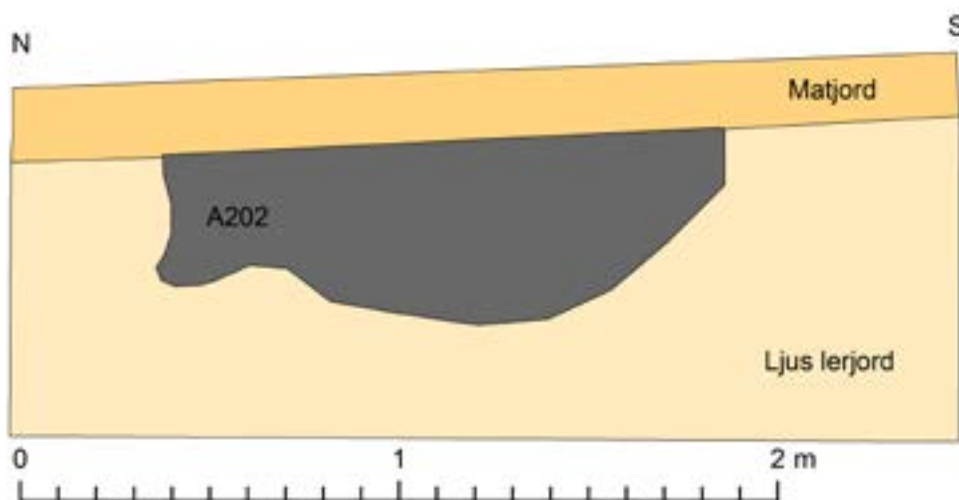
Femtio meter norr om ödekyrkogården påträffades ett flertal anläggningar. De utgjordes av en skärvtstenspackning (A205), en stenrad (A203), en kokgrop (A202) och en härd (A204) samt en ränna fylld med grus (A206).

Skärvtstenspackningen var 0,6 meter bred och 0,2 meter tjock. Bland skärvtstenarna påträffades en större mängd sintrad lera som hört till en ugnsvägg. Inga spår efter kol påträffades i anläggningen, vilket tolkas som att ugnresterna deponerats sekundärt tillsammans med skärvtstenarna. Anläggningen utgjorde troligen avfall som deponerats.

Figur 7. Schaktplan över anläggningarna som påträffades inom fastigheten Lundby 1:1. Skala 1:100.

Kokgropen var 1,6x1,8 meter stor och 0,2 meter djup. Den innehöll en stor mängd skärviga stenar som var 0,1–0,15 meter stora. Ett kolprov som togs från kokgropen gav, med 95% sannolikhet, en datering till 20 f.Kr. – 125 e.Kr (se bilaga 3).

Figur 8. Profilritning över kokgrop A202. Skala 1:20.

En härd påträffades cirka sex meter söder om kokgropen. Härden (A204) var 0,4 meter i diameter och 0,1 meter djup. Den påträffades i nära anslutning till en väggränna (A206). Väggrännan bestod av en 0,3 meter bred och 0,1 meter djup ränna fylld med finkornigt grus.

Även en grop (A207) påträffades mellan kokgropen (A202) och stenraden (A203). Gropen mätte 0,6 meter i diameter och var 0,4 meter djup. Den innehöll mörk silt och småsten som var upp till 0,05 meter stora.

Den enkla stenraden A203 bestod av tre stenar som var 0,2–0,3 meter stora och låg tätt tillsammans. Utrymmet mellan stenarna var tätat med lera.

Tolkning och potential

Förundersökningen visade att anläggningar endast påträffades i undersökningsområdets södra och norra del. Inom det grävda schaktet var det svårt att säkert avgöra hur anläggningarna hörde samman och hur de ska tolkas sinsemellan. Deponin med skärvsten och ugnsfagment talar för ett sekundärt läge där den primära aktiviteten utförts på en annan plats. Kokgropen (A202) och härden talar dock för att matlagning utförts på platsen.

Kokgropen daterades till 20 f.Kr. – 125 e.Kr. I åkerytorna söder om den påträffade kokgropen finns ytterligare indikationer på att den äldre bebyggelsen finns i åkermarken i form av härदार, fynd av kvarts, keramikfragment och romerskt importglas (se Grebo 183:1, 254:1). Kokgropen (A202) ingår troligen i ett större sammanhängande stråk med boplatzlämningar som sträcker från Grebo 183:1 till platsen där kokgropen hittades.

Inför eventuellt framtida större markarbete eller exploatering i anslutning till södra delen av fastigheten Lundby 1:1 rekommenderas att en arkeologisk utredning etapp 2 utförs för att avgränsa och klargöra vilken typ av lämningar som förekommer inom området. Vid mindre företag av liknande art som företogs vid den aktuella undersökningen bör förundersökning i form av schaktningsövervakning vara tillräcklig.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Förundersökningen följde den planerade undersökningsplanen och inga avvikelser gjordes. Syftet var i första hand att undvika fornlämningar. Detta kunde göras genom att schaktet ej drogs genom kända fornlämningar utan drogs runt dem.

I den mån det var möjligt bestämdes anläggningar och lager avseende karaktär, omfattning och datering. Förundersökningen resulterade i att en kokgrop från romersk järnålder påträffades i åkermarken och det antas vara möjligt att fler lämningar kan finnas i nära anslutning till de här rapporterade anläggningarna.

Referenser

Tryckta källor

Helander, C & Sköld, K. 2010. *En boplats i Grebo- Inför småhusbyggnation inom Melskog 1:1*. Särskild arkeologisk undersökning. Rapport UV Öst 2010:20.

Norr, S. 2008. Grebo: På fornlämningsfronten intet nytt. - Särskild arkeologisk utredning. Arkeologikonsult rapport 2008:2141.

Oxenstierna, E. G. 1958. *Die Ältere Eisenzeit in Östergötland*. Linköping

Rolöf, M. 2004. *På Prästgårdsjorden – Sönderplöjda gravar, boplatsspår, ugnar och bearbetad kvarts funna vid utredning inför planerad villabebyggelse*. Arkeologisk utredning etapp 2. Rapport UV Öst 2004:50.

Rolöf, M. & Österström, K. 2007. *En Medeltida kolningsgrop vid Grebo Prästgård*. Arkeologisk förundersökning. Rapport UV Öst 2007:40.

Otryckta källor

Digitalt

Fornsök - <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

2014-10-17

Arkiv

OAU – Ortnamnsarkivet i Uppsala.

En kokgröp i Grebo

Administrativa uppgifter

Landskap: Östergötland
Län: Östergötlands län
Kommun: Åtvidabergs kommun
Socken: Grebo socken
Fastighet: Lundby 1:1, Norrby 1:18

Arkeologgruppens diarienummer: Ag 2014_33
Länsstyrelsens diarienummer: 431-8163-2014
Projektnr: 2014_33
Fornlämningsnr: Grebo 54:1, 131:2, 150:1 och 168:1

Projektledning:
Johnny Rönngren

Personal:
Johnny Rönngren

Undersökningstid: 2014-09-02 till 2014-09-02

Undersökt yta: 790 m², 880 löpmeter

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8G 2a

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

—

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
210	880x0,9	2	Schaktet drogs inledningsvis i öst-västlig riktning ca 160 innan det vek av i nord-sydlig riktning. Det drogs genom hag- och åkermark och bestod överst av matjord 0,1-0,3 meter djup. Därefter steril lera vilken var av mörk gråblå färg i hagmarken i norr och ljusare beigefärgad från och med åkerlandskapen. Kring den medeltida bytomten Grebo 150:1 var jorden mörkare men inslag av kol och tegelkross.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Storlek (m)	Typ	Beskrivning
200	0,8x0,9	Stensträng	Två stenar 0,2-0,5 meter stora med 0,6 meters mellanrum, under grässvål. Rest av stensträngar Grebo 131:2 som löper i nord-sydlig riktning.
201	0,4	Kokgrop	Rund härd med innehåll av skärvsten 0,05-0,1 meter stora. Trärester och kol i botten. Påträffades vid ett djup av 0,3 meter.
202	1,8x1,6	Kokgrop	Rund kokgrop med rikligt innehåll av skärvsten 0,1 meter stora. Kokgropen 0,2 meter djup. Daterad till 20 f.Kr.-125 e.Kr. Påträffades vid ett djup av 0,2 meter.
203	0,4x0,9	Stenrad	Tre stenar på rad, 0,2-0,3 meter stora, fogade undertill med lera. Påträffades vid 0,15 meters djup.
204	0,4	Härd	Rund härd 0,4 meter i diameter, innehöll rester efter kol och aska. 0,1 meter djup. Påträffades vid 0,2 meters djup.
205	0,6x0,9	Skärvstenspackning	En yta med skärvsten cirka 0,2 meter djup. Stenarna var 0,1-0,15 meter stora. I packningen påträffades rikligt med sintrad lera och ugnfragment, dock inget kol. Påträffades vid 0,2 meters djup.
206	0,3x0,9	Ränna	Ränna fylld med finkornigt grus, 0,1 meter djup. Påträffades vid 0,2 meters djup.
207	0,6	Grop	Grop fylld med mörkare silt och grus som avtecknar sig tydligt mot omgivande ljus lera. 0,4 meter djup. Påträffades vid 0,3 meters djup.

Bilaga 3. ¹⁴C-analys

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12 = -26.4 ‰ : lab. mult = 1)

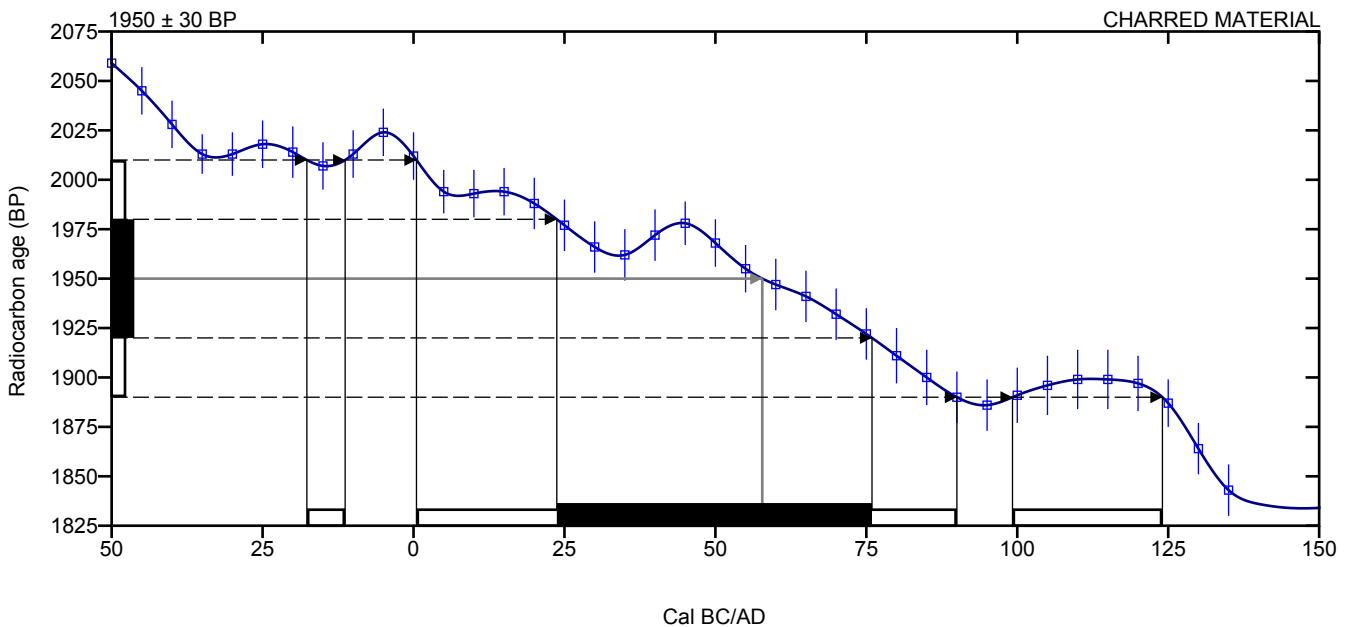
Laboratory number   **Beta-394411**

Conventional radiocarbon age   **1950 ± 30 BP**

2 Sigma calibrated result   **Cal BC 20 to 10 (Cal BP 1970 to 1960)**
95% probability   **Cal AD 0 to 90 (Cal BP 1950 to 1860)**
   Cal AD 100 to 125 (Cal BP 1850 to 1825)

Intercept of radiocarbon age with calibration curve   Cal AD 60 (Cal BP 1890)

1 Sigma calibrated results   **Cal AD 25 to 75 (Cal BP 1925 to 1875)**
68% probability

Database used
INTCAL13

References

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates, Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

References to INTCAL13 database

Reimer PJ et al. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. Radiocarbon 55(4):1869–1887.

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

